

سنبله جادویی گندم

گندم

شاید اگر انسانی جاودانه بر روی این خاک می زیست هیچ چیز همچون چشم اندازی از یک گندم زار احساس دیرینگی را برایش یادآوری نمی کرد. زندگی انسان و غذای او وابسته به گندم و نان است و این وابستگی قدمتی باستانی دارد. احترام به نان در فرهنگ امروزی که برکت شمرده شده ریشه در نیاز همیشگی انسان به سنبله جادویی گندم دارد. انسانها احترام خود را به نان در فرهنگ های مختلف به انواع مختلف نشان داده اند. برای مثال در اروپای شرقی رسم است برای خوش آمد گویی به مهمان یک قرص نان هدیه می دهند و در ایران نیز مردم اگر تکه نانی را در راه ببینند آن را برداشته بوسیده و به کناری می نهند تا زیر پا نماند.

1.1. Old German platter, depicting the plight of the world's
ry. (Reproduced, with permission, from Bushuk 1992)

از طرف دیگر بطور سنتی گرسنگی به همراه نبود گندم و نان به تصویر کشیده شده است. در آلمان قدیم بر روی سینی وضع دشوار جهان به شکل سنبله های گندم و نان های بریده شده به نمایش در آمده است. و این جمله را بر روی سینی نوشته اند: " کهنه بودن نان سخت نیست ولی نبود نان دشوار است. " همچنین شعار سازمان زراعت و غذای سازمان ملل این است: " اجازه دهید نان وجود داشته باشد. "

گندم از قدیمی ترین روینده ها در بین تمام غلات است تقریبا از زمان حضور انسان بر روی سیاره سبز کشت گندم نیز آغاز شده است و بسیاری قبول دارند که گندم اولین محصول غذایی در حدود ۸۰۰۰-۱۰۰۰۰ سال پیش از میلاد مسیح بوده است. گندم با توانایی تشکیل خمیر توسط انسان امروزی به تصرف در آمده است بنابراین سنبله آن محبوب ترین دانه برای پخت را در دل خود نهان می ساخته است و مهمترین دلیل گذار انسان خانه به دوش شکارچی- جمع آور به انسان سکنی گزیده زارع بوده است .

کشت دانه هایی با قابلیت ذخیره سازی به معنی این است که خانواده یا قبیله نیازی به ادامه حرکت به منظور جستجوی غذای حیوانی و گیاهی ندارد و به جای آن می تواند در یک مکان سکنی گزیند . این تغییر یکی از مهمترین عوامل تغییر نگرش انسان به زندگی و تحول در سبک زندگی انسانی او گشته است . بنابر این می توان شکل گیری تمدن را نیز وابسته به گندم دانست شاید همان گونه که زندگی انسان وابسته به آن بوده است . اگرچه انسان پیشتر از شکل گیری تمدن های اولیه با گندم آشنا بوده است . معمولترین روش باستانی برای مصرف گندم تفت دادن آن بر روی سنگ های داغ بوده است .

ایزد بانوی یونانی Demeter ،خدای گندم،تاج گندم بر سر به همراه سبیدی گندم و آغوشی پر از خوشه های گندم

تمدن باستانی بابل ،مصر ،یونان و رم بر اساس گندم به عنوان گیاه اصلی غذایی بنا شده است .مصریها بر این باور بوده اند که گندم هدیه ای از طرف Osiris بوده است . یونانیان تامین گندم را به Demeter نسبت می دادند Demeter ایزد بانوی در صدر و نماینده قدرتهای مولد طبیعت است. شاید رومی ها همین ایزد بانو را با نام Ceres (الهه زراعت و رستنی ها) پذیرفته بودند .ولی شواهدی وجود دارد که Ceres در شکل قدیمی تر خاستگاه رومی داشته است . در ۴۹۳ سال پیش از میلاد اولین معبد الهه Ceres در پای تپه Aventine یکی از هفت تپه رم باستان ساخته شده است .این معبد به خاطر قحطی ۴۹۶ سال پیش از میلاد به علت کمبود منابع ذخیره ای دانه ای بنا می شود و Ceres همان حمایت کننده الهی است تا زندگی به این تمدن باستانی باز گردد .

اما استعاره ای از اهمیت اقتصادی گندم نیز وجود دارد . تصاویر تاج گندم بر روی سکه ها، از سکه نقره ای Tetradrachm که به ۲۰۰ سال پیش از میلاد مربوط است تا سکه های امریکایی قرن بیستم . و این سکه ها علاوه بر آن نشان هایی از زیبایی این سنبله که جای تاجهای زرین می نشیند و یا قایی برای نگاه به یک مزرعه فراهم می سازند را نیز در خود ثبت کرده اند .

سکه های امریکایی و سکه نقره ای Tetradrachm مربوط به ۲۰۰ سال پیش از میلاد

نان

مصریان باستان با توجه به ثروت و موقعیت تغذیه متفاوتی داشته اند ولی در تمامی طبقات نان و آب جو در هر وعده غذایی مصرف و غذای اصلی به شمار می رفته است . اگرچه نان را از دانه های مختلفی تهیه می کردند. در آن زمان نیز بر اساس نوع خمیر شکل و رنگ قرص های نان متفاوت بوده است .

تصاویر هنری به جا مانده بر دیواره آرامگاه ها شواهدی از مراحل مختلف پخت نان را نشان می دهند . از آن جمله می توان به تصاویر آرامگاه دودمان ۵ در Saqqara متعلق به تیتانیم اشاره کرد . مجسمه هایی نیز در آرامگاه Meketra وجود دارد و همچنین تصاویری دیگر در چند مقبره بنی حسن مربوط به نان گیری و تصاویری در آرامگاه Nebamun شواهدی دیگر را در اختیارمان قرار می دهند .

آماده سازی خمیر برای پخت نان در مصر باستان بسیار مشکل تر از دوران مدرن است که دلیل اصلی آن رامی توان در نوع گندم به کار رفته در آن دوران جستجو کرد . گندم سرخی به نام شعیر ابلیس در آن دوران برای تهیه نان استفاده می شده است . اگرچه شعیر ابلیس نیاز به آماده سازی گسترده ای داشته است که معمولاً در خانه و توسط زنان صورت می پذیرفته اما به خاطر آنکه همواره به اندازه کافی در دسترس بوده انتخاب گشته است و نیاز های تغذیه ای را در وعده های غذایی بر طرف می کرده است .

پخت نان نیز در تاریخ مصر باستان دچار دگرگونی شده است . شواهد بدست آمده از قلمرو قدیمی نشان دهنده قالب های سفالی است که برای پخت به ردیف بر روی بستر زغال گرم قرار می گرفته اند . در قلمرو میانی از آتشدان های مربعی و ظروف بلندتر سفالی به همراه هاون های بلند تر دیده می شود . در قلمرو جدید کوره های جدید با دهانه باز دیده می شود که برای پخت نان های صفحه ای بکار می رفته است .

قرص های نانی که در قلمرو جدید و در آرامگاه ها یافت شده اند به اشکال و اندازه های مختلفی بوده اند . برخی از این قرص نان ها شکل های خاصی همچون ماهی و برخی دیگر اشکال ساده تر صفحه ای داشته اند . اگرچه طعم دهنده های عجیبی نیز بکار می رفته است ولی استفاده از آنها به طبقه ثروتمند جامعه تعلق داشته است .

انسان از دیر باز با گندم آشنا بوده و کشت آن در شکل گیری تمدن نقشی ویژه به عهده داشته است . همچنین پخت نان مورد توجه بوده و در دوره های مختلف شکل ها و انواع مختلفی از نان وجود داشته است . با گذشت قرن ها هنوز نان و گندم همان جایگاه ویژه خود را حفظ کرده اند .

مراجع :

1. Buller ,A.H.R. 1919.Essay on wheat .The Macmillan company ,New York.
2. Fowler ,W.W 1908.the Roman Festivals of the Period of the Republic .Macmillan and co. Ltd .,London
3. Dictionary of Ancient Egypt, The Shaw, Ian; Nicholson, Paul 1995 Harry N. Abrams, Inc., Publishers ISBN 0-8109-3225-3
4. Life of the Ancient Egyptians Strouhal, Eugen 1992 University of Oklahoma Press ISBN 0-8061-2475-x
5. Oxford Encyclopedia of Ancient Egypt, The Redford, Donald B. (Editor) 2001 American University in Cairo Press, The ISBN 977 424 581 4
6. Oxford History of Ancient Egypt, The Shaw, Ian 2000 Oxford University Press ISBN 0-19-815034-2
7. Valley of the Kings Weeks, Kent R. 2001 Friedman/Fairfax ISBN 1-5866-3295-7

محمد اویس عزیز زنجانی

۸۹/۵/۹